

лінгводидактичної та спеціальної літератури, сучасних підходів до виховання і навчання дітей раннього віку засвідчує посилений інтерес науковців і практиків до проблеми формування і розвитку мовленнєвої діяльності дітей раннього віку.

Однак, варто зазначити, що аналіз наукових джерел і педагогічної практики дав можливість дійти висновку, що в системі дошкільної освіти з дітьми раннього віку майже не проводиться цілеспрямована послідовна робота з діагностики і подальшої корекції відхилень мовленнєвого розвитку, не розроблено методичний аспект корекційно-розвивального навчання зазначеної категорії дітей в освітньому процесі дошкільного навчального закладу загального типу.

Перспективи подальших розвідок. Одержані дані свідчать про необхідність розробки й застосування спеціальної методики з активізації формування мовленнєвої функції та організацію відповідного корекційно-розвивального навчання з урахуванням індивідуальних, вікових особливостей, стану мовленнєвої діяльності та потенційних можливостей дітей раннього віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: [затв. рішенням Колегії М-ва освіти України та Президії Акад. пед. наук України] / розроб.: О.Л. Кононко, Л.Ю. Корміліцина; брали участь: А.М. Богуш, Є.С. Вільчовський [та ін.] // Дошкільне виховання – 1999. – № 1. – С. 3–19.
2. Борякова Н.Ю. Ступеньки розвитку. Рання діагностика и коррекция задержки психического развития у детей: [учебно-методическое пособие] / Наталья Юрьевна Борякова. — М.: Гном-Пресс, 2002. — 64 с.
3. Зимняя И.А. Лингвopsиxология речево́й де́ятельности: [монография] / Ирина Александровна Зимняя. – Москва-Воронеж, 2001. – 428 с.
4. Калмикова Л.О. Психологія мовлення і психолінгвістика:[навч. посіб.] / Л.О. Калмикова, Г.В. Калмиков, І.М. Лапшина, Н.В. Харченко. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – 234 с.
5. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [навчально-методичний посібник] / Наталія Володимирівна Манько. – К.: КНТ, 2008. – 256 с.
6. Собоtович Е.Ф. Методика виявлення речевих порушень у дітей и діагностика их готовности к школьному обучению: [учебно-методическое пособие] // Евгения Фёдоровна Собоtович. – К., 1998. – 127 с.

УДК: 159.923.5:005.32 (045)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ ПІДРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Неоніла Побірченко
(Київ, Україна)

У статті розглянуто проблему розвитку психологічного потенціалу мотивації досягнень підростаючої особистості. Проаналізовано спрямованість і зміст особистісно-індивідуального потенціалу, його значущість у досягненні

особистістю успішності в оволодінні провідною діяльністю. Акцентовано відмінності між поведінкою, що спрямовується на успіх та уникнення невдач у процесі досягнення значущих для особистості результатів виконаних дій.

Ключові слова: мотивація досягнень, каузальна атрибуція, диспозиційна та ситуаційна мотивації, мотив досягнення успіху, мотив уникнення невдачі, значущі дії провідної діяльності.

В статье рассматривается проблема развития психологического потенциала мотивации достижения подрастающей личности. Анализируется направленность и содержание личностно-индивидуального потенциала, его значение в достижении личностью успешности в овладении ведущей деятельностью. Акцентируются различия между поведением ребенка, направленным на достижение успеха и на избегание неудач.

Ключевые слова: мотивация достижений, каузальная атрибуция, диспозиционная и ситуационная мотивации, мотив достижения успеха, мотив избегания неудачи, значимые действия ведущей деятельности.

The article deals with the problem of psychological motivation to achieve the potential growing up personality. Examined the direction and content of personal and individual capacity, its importance in achieving individual success in mastering the dominant activity. Accentuated the differences between the behavior of the child to achieve success and the avoidance of failure.

Keywords: achievement motivation, causal attribution, dispositional and situational motivation, the motivation to succeed, motive to avoid failure, significant actions leading activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Своєчасно виявлений психологічний потенціал мотивації досягнень є соціально цінним надбанням для зростання особистості. Динаміка мотивації досягнень, що керується у відповідності з індивідуальним потенціалом особистості, сприяє своєчасному вирішенню нею проблем, що пов'язані з самовизначенням соціальних ролей у взаєминах з дорослими та ровесниками, та з формуванням ціннісного ставлення до оточуючого світу.

Мотивація досягнення є одним з видів мотивації, яка визначає творче, ініціативне відношення людини до справи, що впливає як на процес, так і на якість виконання праці [3]. У руслі мотивації досягнення виконано досить багато досліджень, як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології (Дж.Аткінсон, Д.Маклеланд, Г.Хекхаузен, І.О. Васильев, М.Ш. Магомед – Эмінов, В.І. Степанський, С.А. Шапкін та ін.). Автори [1-2; 4-5] досліджують мотив як стійку потребу особистості в досягненні бажаного результату в роботі. З мотивацією досягнення підростаючої особистості пов'язані прагнення зробити щось швидко, досягти перемоги в якій-небудь справі. Не зважаючи на велику кількість досліджень проблеми психологічного потенціалу мотивації досягнень, у дитячому віці недостатньо є праць, в яких визначено зміст і спрямованість такого потенціалу. **Метою** даної статті є аналітичне дослідження теоретичних аспектів розвитку психологічного потенціалу мотивації досягнень у дитячому віці та напрацювання відповідних рекомендацій.

Теоретичний аналіз проблеми. Категорія «мотивація» в науці

визначається як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність. В контексті визначення мотивація досягнення — одна з різновидів мотивації поведінки, яка пов'язана з потребами індивіда досягати успіхів і уникати невдач [3]. Дослідження проблеми були розпочаті в 50-х рр. XX ст. американським ученим Д. Маклеландом [1]. Як стійка особистісна риса була вперше визначена у класифікації Г. Мюррея. Розвиток мотивації досягнень пояснювався Д.Маклеландом і його колегами особливостями соціалізації, тобто ціннісними орієнтаціями у представників тих чи інших соціальних верств населення. Наступні роботи Дж. Аткинсона, Н. Фізера, Х.Хекхаузена та інших вчених-дослідників показали, що залишаються поза увагою ранні форми досягнення в діяльності, яку діти здійснюють спонтанно і навіть всупереч виховному впливові дорослих. Потреба в досягненнях не є природженою і наслідуваною, і має свої корені в соціально-культурному зростанні особистості. Підростаюча особистість розвивається в період ранньої соціалізації особистості. Характер міжособистісної взаємодії в умовах сім'ї може сприяти або перешкоджати розвитку потреби в досягненнях [2-3; 5; 7].

Оскільки визначення психологічного потенціалу мотиву досягнення як прагнення особистості до підвищення рівня особистих можливостей не пояснювало певних особливостей розвитку, були введені конкретні мотиваційні змінні, що встановлюють взаємозв'язок між діяльністю й мотивом досягнення. Це:

- 1) особистісні стандарти – оцінка суб'єктивної ймовірності успіху, суб'єктивні труднощі завдання тощо;
- 2) привабливість самооцінки – привабливість для індивіда особистого успіху чи невдачі в певній діяльності;
- 3) індивідуальне надання переваги типу атрибуції – приписування відповідальності за успіх чи невдачу собі чи обставинам [5].

Психологічний потенціал мотивації досягнення – це система взаємодіючих психологічних способів і методів, завдяки яким особистість здатна забезпечувати свої інтереси, потреби, набувати нових цінностей у побудові взаємин з людьми та змінювати ставлення до світу речей і природи, оптимізації, оптимізувати психоемоційний стан в процесі формування її здібностей, розвитку самосвідомості та самовизначення [3].

Психологічний потенціал – це постійно діючий процес, що спрямовується на становлення мотиваційно – ціннісної сфери в різних видах діяльності дітей: предметно-ігровій, сюжетно-рольовій, учбово-пізнавальній, профорієнтаційно-навчальній тощо.

Мотивація досягнень виявляється у здатності до конкуренції, у прагненні до досконалості, у бажанні отримати результати напруженої роботи. В основі мотивації досягнень лежать емоційні переживання, пов'язані із соціальним прийняттям успіхів, які досягаються особистістю. Х.Хекгаузен визначає мотив досягнень як прагнення розвивати свої здібності і вміння підтримувати їх на якомога вищому рівні в тих видах діяльності, в яких досягнення вважаються обов'язковими [4]. Важливою закономірністю динаміки психологічного потенціалу мотивації досягнень є те, що остання не корелює з результативністю діяльності. При визначенні психологічного потенціалу мотивації досягнення у дитячому віці важливо враховувати, що завжди найкраща результативність дій

дитини досягається при середньому рівні розвитку потенціалу мотивації і, як правило, зменшується при низькому чи дуже високому.

Одне з найважливіших питань розуміння психологічного потенціалу мотивації досягнень дитини – це причинне пояснення її вчинків. Таке пояснення в психології називається каузальною атрибуцією.

Каузальна атрибуція являє собою процес, спрямований на осмислення отриманої інформації про поведінку людини, з'ясування причин тих або інших її вчинків, на розвиток здатності передбачати їх.

Каузальна атрибуція безпосередньо пов'язана з регуляцією людських відносин і включає пояснення, виправдання або осуд вчинків людей.

Виявилось, що люди з більшою готовністю приписують причини вчинків, що спостерігаються в особистості тієї людини, яка їх чинить, ніж зовнішнім обставинам, які не залежать від людини. У великій мірі це характерно для дітей – в їх уяві сила впливу дорослих на обставини є надзвичайною. Ця закономірність в науці одержала назву «фундаментальної помилки атрибуції».

Доведено, що будь-яка форма поведінки може бути пояснена як внутрішніми, так і зовнішніми причинами. У першому випадку вихідним і кінцевим пунктами пояснення є психологічні властивості суб'єкта поведінки, а в другому – зовнішні умови та обставини його діяльності. У першому випадку говорять про мотиви, потреби, цілі, наміри, інтереси тощо, а в другому – про стимули, що виходять із ситуації, що склалася. Іноді всі чинники психологічного потенціалу, які наче зсерединивизначають поведінку особистості, називають особистісними диспозиціями. Тоді, відповідно, говорять про диспозиційну і ситуаційну мотивації як аналоги внутрішньої і зовнішньої детермінації поведінки. Диспозиційна і ситуаційна мотивації не є незалежними. Диспозиції можуть актуалізуватися під впливом певної ситуації, і, навпаки, активізація певних диспозицій (мотивів, потреб) призводить до зміни ситуації, точніше її сприйняття суб'єктом. Його увага в такому випадку стає вибірковою, а сам суб'єкт упереджено сприймає й оцінює ситуацію, виходячи з актуальних інтересів і потреб [1]. Тому практично будь-яку дію підростаючої особистості варто розглядати як подвійно детерміновану: диспозиційно і ситуаційно. Для дітей характерна висока мобільність і досить швидкий перехід зовнішньої мотивації у внутрішню і навпаки. Нестійкість мотиву й інтересу відкриває великі можливості для виховного впливу дорослого на дитину і розвитку в неї психологічного потенціалу мотивації досягнення.

З усіх можливих диспозицій найбільш важливою є поняття потреби. Активність дитини викликає стан її потреби у певних умовах, яких їй бракує для нормального існування і розвитку [2]. Потреба як стан підростаючої особистості завжди пов'язана з наявністю почуття незадоволеності, тобто з дефіцитом того, що хочеться і що потрібно. Звідси назви «нужда» і «потреби» особистості. Істотною характеристикою, особливо коли мова йде про особистість в дитячому віці є предметний зміст потреби, тобто сукупність тих обсягів матеріальної і духовної культури, за допомогою яких дана потреба може бути задоволена. Якщо дошкільники досить безпосередньо виявляють свої потреби – у відпочинку, грі, увазі, то молодший школяр як раз і вчиться задовольняти свої потреби через освоєння зразків поведінки дорослих. Надзвичайно важливим для розвитку психологічного потенціалу мотивації досягнення у дитячому віці (і в старшому також) є наступні дві позиції. У

першій йдеться про усвідомлення того, що потреба може бути задоволена (а не загальмована, знецінена або просто не взята до уваги як значуща). У другій – про необхідність демонстрування дорослими форм і методів взаємодії з духовними і матеріальними зразками культури поведінки, спілкування.

У вітчизняній психології традиційно розробляється підхід до проблеми цілепокладання і формування дії, який виходить з того, що діюча особистість здійснює діяльність у взаємодії з іншими людьми. Виділення мети у предметному оточенні відбувається у процесі конкретної діяльності особистості. Певна тенденція у підростаючій особистості лише тоді стає її свідомим наміром, коли вона відповідає можливостям або психологічному потенціалу, що відкривається нею в предметній дії. Цей процес опосередковується, перш за все, емоційною оцінкою, а потім знаходить своє відображення в свідомості у формі наміру. Таким чином освоєння нових можливостей потенціалу мотивації досягнення у різних видах діяльності дітей не слід недооцінювати. Як правило, саме новизна взаємодії дитини з предметом, сюжетом або роллю у грі, вміло підказана дорослим, може дати поштовх для розвитку нового «досягнення» у грі. Емоційна зацікавленість дорослого та демонстрація ним своїх емоцій потребує постійного підсилення. При цьому не менш важливе значення має і прийняття та спрямування емоцій дітей, коли їм дозволяється необхідний ігровий «шум».

Оскільки психологічний потенціал мотивації досягнення виконує не тільки орієнтувальну і регулятивну функції, а й функцію оцінки корисності об'єктів взаємодії із світом речей, визначення вектора й інтенсивності спонукань, то у мотивації досягнення розрізняють спонукальну та смислоутворюючу функції, які властиві різним рівням організації поведінки [1].

Спонукальні сили поведінки виявились «винесеними» за межі організму в концепції К. Левіна, який виступив проти пошуків детермінант поведінки всередині ізолювано взятого суб'єкта, долаючи погляд на мотивацію як на потаємну внутрішню енергію, яка діє незалежно від умов взаємодії суб'єкта з середовищем [2]. В теоріях самоактуалізації особистості (Е. Кентрил, А. Маслоу, Г. Олпорт і ін.) помітне прагнення подолати уявлення про гомеостатичність людських потреб шляхом розкриття ролі мотивів самовиразу, самооб'єктивації.

На нашу думку, будь-яка форма прояву спонукально-мотиваційної сфери психологічного потенціалу дитини є вираженням суб'єктно-об'єктних відносин, єдності зовнішнього і внутрішнього. Саме тому природа мотивації досягнення повинна бути виведена не з ізолюваного суб'єкта (його станів), не з об'єкта (предмета, що є метою, смислом діяльності), а з їх взаємодії. Тільки через розкриття характеру актуальної і потенційної взаємодії суб'єкта і об'єкта відкривається шлях до адекватного трактування як мотивів досягнення, так і їх психологічної підтримки в процесі розвитку підростаючої особистості. Усвідомлення того, що не дитина, не дорослий і не бажаний об'єкт постають основою мотиву досягнення, а їх взаємодія і постійна творча варіація, має важливе значення для розробки конкретних способів управління навчанням і вихованням підростаючої особистості.

Технології зростання психологічного потенціалу підростаючої особистості в умовах психологічної підтримки мотивації досягнень дорослими урізноманітнюються індивідуальними і віковими особливостями. Зокрема йдеться про індивідуальний шлях розвитку ставлення особистості до оточуючого світу.

Провідним критерієм ефективності психологічного потенціалу мотивації досягнень є розвиток новоутворень у пізнавальному та дієвому ставленні дітей до оточення.

Показниками новоутворень пізнавального ставлення до оточення є рівні самооцінки, що регулюють дії, поведінку дитини по відношенню до зовнішніх впливів.

Показниками новоутворень дієвого ставлення дитини до оточення є привабливість ролей, що пов'язані з успіхом і уникненням невдач.

Однією з плідних концепцій, з успіхом застосовуваних для пояснення досягнень у діяльності, є теорія В. Вайнера. Згідно з нею всілякі причини успіхів і невдач можна оцінювати за двома параметрами: локалізації та стабільності. Перший з названих параметрів характеризує те, у чому особистість вбачає причини своїх успіхів і невдач: у самому собі або в незалежно від неї сформованих обставинах. Стабільність розглядається як сталість або усталеність дії відповідної причини. Різноманітні сполучення цих двох параметрів визначають таку класифікацію можливих причин успіхів і невдач: 1.Складність виконуваного завдання (зовнішній, стійкий чинник успіху). 2.Старання (внутрішній, мінливий чинник успіху). 3.Випадковий збіг обставин (зовнішній, нестійкий чинник успіху). 4.Здібності (внутрішній, стійкий чинник успіху).

Описані показники пізнавально-дієвих новоутворень в ставленні дитини до оточення визначають переважаючий тип атрибуції успіху або невдачі та припускають можливість формування особистісних цінностей в мотивації досягнень.

Підростаюча особистість схильна пояснювати свої успіхи і невдачі у вигідному світлі для збереження і підтримки високої самооцінки. Р. Дечармс, Д.Маккеланд зробили два цікавих висновки щодо впливу винагороди за успіхи на мотивацію діяльності [2]. Перший виглядає таким чином: якщо особистість нагороджується за щось таке, що вона робить або вже зробила за власним бажанням, то така винагорода призводить до зменшення внутрішніх стимулів до відповідної діяльності. Якщо особистість не одержує винагороди за нецікаву, виконану тільки заради винагороди роботу, то, навпаки, внутрішня мотивація може посилитися. Це ж характерно і для дітей.

Потреба в досягненні, за результатами дослідження зарубіжних вчених складається з двох основних компонентів – прагнення успіху і уникнення невдачі [4]. Мотив уникнення невдач – відносно стійка тенденція уникнути невдачі в життєвих ситуаціях, які пов'язані з оцінкою іншими людьми результатів власної діяльності.

Індивіди, орієнтовані на успіх, чітко виявляють прагнення будь-що добитися тільки успіхів у своїй діяльності, шукають таку діяльність, активно в неї включаються, вибирають засоби і віддають перевагу діям, спрямованим на досягнення поставленої мети. У когнітивній сфері вони розраховують на те, що доб'ються успіху, впевнені в цьому, розраховують одержати схвалення за дії, спрямовані на досягнення поставленої мети, а пов'язана з цим робота викликає в них позитивні емоції. Для них, крім того, характерна повна мобілізація усіх своїх ресурсів і зосередженість уваги на досягненні мети.

Цілком інакше поведуться індивіди, мотивовані на уникнення невдачі. Явно виражена мета їхньої діяльності полягає не в тому, щоб добитися успіху, а в тому, щоб уникнути невдачі, всі їхні думки і дії в першу чергу підпорядковані

саме цій меті. Дитина, мотивована на невдачу, виявляє непевність у собі, не вірить у можливість добитися успіху, боїться критики. З діями що викликають ймовірність невдачі, у неї зазвичай пов'язані негативні емоційні переживання, вона не відчуває задоволення від діяльності, обтяжена нею. У результаті вона часто виявляється не переможцем, а переможеним.

Індивіди, орієнтовані на досягнення успіху, спроможні більш точно оцінювати свої можливості, успіхи і невдачі, зазвичай вибирають для себе професії, що відповідають наявним у них знанням, умінням і навичкам. Люди, орієнтовані на невдачі, навпаки, нерідко характеризуються неадекватністю професійного самовизначення, віддаючи перевагу або занадто легким, або занадто складним видам професій. При цьому вони нерідко ігнорують об'єктивну інформацію про свої здібності, мають завищену або занижену самооцінку, нереалістичний рівень домагань [2].

Діти, вмотивовані до успіху, виявляють велику наполегливість у досягненні цілей. При занадто легких і дуже важких завданнях вони поводяться інакше, ніж вмотивовані до невдачі. При домінуванні мотивації досягнення успіху дитина віддає перевагу завданню середнього або трохи підвищеного ступеня складності, тобто середньому рівню ризику, а при переважанні мотивації уникнення невдачі – завданням, найбільш легким і найбільш важким, тобто високому рівню ризику.

Для мотивації досягнень є характерним постійний перегляд цілей. Однією з характеристик мотивації досягнень є постійне повернення до перерваного завдання, до поновлення основної спрямованості дій [2]. Так утворюються і існують тривалий час складні структури, котрі ведуть через досягнення серії «субцілей» до головної, навіть віддаленої цілі. Планування стає необхідним для досягнення упорядкованої послідовності і функціональної організації ланцюга дій. Це охоплення череди дій в часі, який Г. Мюррей назвав «серією» активів і відрізняє мотивацію досягнень від інших. Саме ця характеристика мотивації досягнень потребує істотної психологічної підтримки в дитячому віці. Ненав'язливий, але доречний вплив дорослого, починаючи з трирічного віку дитини, коли він вчить її здійснювати маніпуляції з предметами, і далі – збагачує гру дошкільника послідовністю сюжету, допомагає молодшому школяреві освоїти логіку навчальної діяльності та самоорганізації, виявляється фундаментальним у формуванні функціональної організації ланцюга дій, спрямованих на досягнення успіху.

Крім мотиву досягнення, на вибір завдання і результати діяльності впливає уявлення людини про саму себе, тобто її Я-концепція [3]. Люди, які приписують собі такі якості особистості, як відповідальність, частіше віддають перевагу розв'язанню завдань середнього, а не низького або високого ступеня складності. Вони ж, як правило, мають і більш відповідний дійсним успіхам рівень домагань.

Іншою важливою психологічною особливістю, що впливає на досягнення успіхів і самооцінку дитини, є вимоги, які вона виставляє сама до себе. Той, хто виставляє до себе підвищені вимоги, більшою мірою намагається досягнути успіху, ніж той, чий вимоги до себе невисокі. Неабияке значення для досягнення успіху має уявлення дитини про властиві їй здібності, необхідні для вирішення завдання. Встановлено, наприклад, що ті індивіди, які мають високу самооцінку щодо наявності у них таких здібностей, у випадку невдачі в діяльності менше

переживають, ніж ті, хто вважають, що відповідні здібності в них розвинуті слабо [5].

Із самооцінкою співвідноситься рівень домагань - той практичний результат, якого суб'єкт розраховує досягти в роботі. Істотні зміни в самооцінці з'являються в тому випадку, коли самі успіхи або невдачі пов'язуються суб'єктом діяльності з наявністю або відсутністю в нього необхідних здібностей. Тому однією з найважливіших умов психологічної підтримки мотивації досягнень у дитячому віці є формування адекватної і позитивної самооцінки дитини. Причому воно має йти у двох напрямках. По-перше, через сприйняття і схвалення ініціатив та бажань дитини, що стає поштовхом до формування позитивного самоставлення дитини. А по-друге, схвалення і позитивна оцінка навіть невеликих, але цінних досягнень дитини, має йти через детальне пояснення конструктивності взаємодії зовнішніх причин, внутрішніх здібностей і докладених дитиною зусиль. Тоді отриманий успіх стане для дитини не випадковістю або наслідком лише позитивного ставлення вчителя, а результатом внутрішньої роботи. В такий спосіб самооцінка і постає тим компонентом, який підвищується на основі реальних досягнень дитини, тобто внутрішнє змінюється через зовнішнє.

Таким чином, факторами, якими визначається особистість, що спрямована на досягнення успіху є наступні:

- Прагнення досягти високих результатів (успіхів).
- Прагнення робити все якомога краще, краще за всіх.
- Вибір складних, проте посильних завдань і бажання їх виконати.
- Прагнення удосконалювати себе в обраній майстерності.

Про дитину як суб'єкта з сильним мотивом досягнення кажуть, що вона [6]:

- наполеглива у досягненні мети;
- не задовольняється отриманим результатом;
- намагається виконати дію краще, ніж раніше;
- для неї головним є переживання радості успіху внаслідок досягнення результату;
- захоплюється діяльністю, досягаючи нових цілей через відчуття радості успіху.

Якою ж має бути психологічна підтримка дитини, щоб вона стала тією особистістю, яку можна охарактеризувати як особистість, яка спрямована на досягнення успіху?

Д. Маклеланд вважав, що формування такої особистості залежить від сприятливих умов виховання й позитивного оточуючого середовища.

Дослідження показали, що основні типи поведінки, спрямовані на досягнення чи уникнення успіху, формуються між 3-м і 13-м роками життя дитини як під впливом батьків (особливо вимогливості матері), так і під впливом навколишнього середовища [1].

Чим вище емоційна включеність батьків у справи дитини і відповідне навколишнє оточення, тим вище у дитини потреба в досягненні успіху. Для формування такої потреби тиск батьків на дитину має бути ненав'язливим, а навколишнє середовище має бути сприятливим і таким, що спонукає до досягнень. У цьому разі з'явиться велика вірогідність самостійної перевірки дитиною своїх умінь і можливостей.

Таким чином, для оптимізації психологічного потенціалу мотивації досягнень у дитячому віці необхідне наступне ставлення з боку дорослих:

- вимогливість батьків, особливо матері;
- емоційна включеність батьків та вчителів;
- ненав'язливий тиск і сприятливе, приймаюче середовище;
- вільний простір для перевірки власних здібностей та експериментування;
- наявність позитивних та реальних зразків реалізованого мотиву досягнення;
- підвищення самооцінки через опору на сильні сторони дитини.

Для активної участі дитини в навчально-пізнавальній діяльності необхідно, щоб мета і зміст учіння не тільки були внутрішньо прийняті нею, але й набули для неї особистісного смислу, викликали позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних дій.

Психологічний потенціал мотивації досягнень супроводжує взаємодія тих мотивів, завдяки яким підростаюча особистість виконує значущі для неї дії. Оскільки основним джерелом мотиву є потреби, то поява певних спонук до дії закріплює можливість задоволення потреби і цим сприяє виникненню мотиву, яким підтримується емоція задоволення.

Переживання успіху від дії детермінує феномен досягнень дитини. Досягнення усвідомлюються і емоційно насичують потребу виконувати дію досягнень.

Таким чином, технологію визначення психологічного потенціалу мотивації досягнень у дитячому віці складають наступні дієві компоненти:

- знати, спостерігати та відзначати значущі для дитини дії (згідно провідної діяльності – гра для дошкільника, навчальна діяльність – для молодшого школяра, особистісне спілкування для підлітка, професійне самовизначення – для старшокласника);
- акцентувати, схвалювати та приймати успіхи у значущій для дитини діяльності;
- позиціонувати наявний успіх як можливість розвитку та вдосконалення у значущій діяльності;
- опиратись на успіх у значущій діяльності як на основу для зростання у всіх сферах особистості.

Отже, психологічний потенціал досягнення успіху пов'язан з потребами, мотивами, емоціями, взаємодія яких забезпечує зростання особистості в різних сферах її життєдіяльності: соціальній, індивідуальній, пізнавальній. Розвиток психологічного потенціалу мотивації забезпечується систематизацією цінностей життєво необхідних особистості та розширенням різновидових дій у виконанні значущої для дитини діяльності.

Висновки. Психологічний потенціал мотивації досягнень підростаючої особистості – це постійно діючий процес, що спрямовується на успіх і становлення ціннісної основи сфери в різних видах діяльності.

Психологічний супровід динаміки потенціалу мотивації досягнень сприяє своєчасному вирішенню особистістю проблем, що пов'язані з самовизначенням ролей у взаєминах з дорослими, ровесниками, та із цінним ставленням підростаючої особистості до оточуючого світу.

Індивідуальний потенціал мотивації визначається не з ізольованого суб'єкта, і не з об'єкта або предмету, що найчастіше є метою діяльності певного виду.

Особистісно-індивідуальний потенціал мотивації досягнення у визначенні його змісту і спрямованості потребує процесу взаємодії всіх складових компонентів провідної діяльності, що співвідноситься з віковими особливостями особистості.

Важливою складовою психологічного потенціалу мотивації досягнення є демонстрація дорослими форм і методів взаємодії з духовними і матеріальними зразками життєдіяльної культури поведінки як засобами задоволення власних потреб і потреб підростаючої особистості. Для посилення динаміки потенціалу мотивації досягнень - необхідним є відповідальним ставлення до дитини з боку батьків та дорослого оточення до вчинків, інтересів дитини.

Таким чином, виявлення психологічного потенціалу мотивації досягнень у дитячому віці має свою технологію, яка спирається не лише на успішні результати, а й враховує можливі неудачі у виконанні дитиною бажаних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макклелланд Д. Мотивация человека [серия Мастера психологии] / Д. Макклелланд // — Питер, 2006. — 672 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность [серия Мастера психологии, 3-е издание] / А. Маслоу // — Питер, 2010. — 352 с.
3. Психологический словарь [под ред. Зинченко. В.П., Мещерякова Б.Г. , 2 изд.] — «Астрель», 2004. — 438с.
4. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность [2-е издание] / Х. Хекхаузен // — Москва, «Смысл», 2003. — 420с.
5. Шапкин С.А. Опросник мотивации достижения: новая модификация. // Психологический журнал, 2000, № 2. — С.113-127.

УДК 81'366

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ ЭТНИЧЕСКИХ АВТОСТЕРЕОТИПОВ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РАЗЛИЧНЫХ ПОКОЛЕНИЙ РОССИЯН

Наталья Фомина, Екатерина Тюшкевич
(Россия, Рязань)

У статті представлено результати якісного аналізу змістового компоненту етнічних автостереотипів представників різних поколінь росіян.

Ключові слова: етнічні автостереотипи, змістовий компонент, різні покоління росіян.

В статье представлены результаты качественного анализа содержательного компонента этнических автостереотипов представителей различных поколений русских.

Ключевые слова: этнические автостереотипы, содержательный компонент, различные поколения россиян

The article has qualitative analysis of the substantial component of ethnic autostereotypes of different Russian age group.